

Sažetak

U prvom dijelu članka autor promišlja uzroke i razloge zbog kojih je suvremeno društvo postalo post-patrijarhalno društvo; on te uzroke prepoznaje u frejdovskoj psihoanalizi, marksizmu, nihilizmu te feminizmu. Svaki je od tih uzroka, sa svim svojim pozitivnim značajkama, doprinio da se postupno lik Bog Oca ukloni iz života suvremenoga europskog društva, što je rezultiralo nastajanjem “društva bez očeva”, odnosno društva u kojem svatko želi imati maksimum prava, a minimum ili nimalo odgovornosti. Autor smatra kako je potrebno iznova otkriti kategoriju očinstva koja, s jedne strane, predstavlja autoritet, a, s druge, poziva na preuzimanje odgovornosti za vlastiti život i društvo u kojem se živi. Stoga autor istražuje objavu Božjeg očinstva, kako u Starom tako i u Novom zavjetu. Potom u trećem dijelu članak pokušava naznačiti putove i načine na koje bi suvremena Crkva mogla iznova navijestiti Božje očinstvo te pomoći suvremenim muškarcima da otkriju i žive vlastito očinstvo.

Ključne riječi: *post-patrijarhalno društvo; Bog Otac; očinstvo; muškarac; otac*

UVOD

U jednoj televizijskoj emisiji o slonovima, na koju smo nepredviđeno naišli, stručnjaci su pokušali odgovoriti na problem nasilja koji vlada među mladim slonovima, starima do desetak godina, adolescentima u slonovskom svijetu. Na temelju promatranja skupina slonovskih adolescenata među kojima vlada nasilje i onih koji žive u krdima s odraslim mužjacima, zaključili su da nasilje vlada u krdima s adolescentima zato što među njima ne postoji odrasli mužjak. Slonovi koji odrastaju bez nadzora starijih mužjaka pretvaraju se u nasilnike u krdu, ali postaju opasni i za ljude. Autori emisije pozvali su sve odgovorne na zaštitu odraslih mužjaka, jer oni osiguravaju stabilnost krda te ispravno odrastanje mladih slonova.

Ta spoznaja čini nam se primjenjivom i na ljudsko društvo, a sa stajališta sociologije usporedba je svakako dopuštena. Društvo u kojem se izgubio autoritet, koji predstavlja lik oca, polako, ali neumoljivo tone u bezvlađe, u nasilje svih vrsta i oblika ili u suprotnost navedenoga, a to je apatija prema svemu što se događa u društvu. Čini nam se kako se današnje zapadno društvo, posebno ono europsko, nalazi u tom stanju. S jedne strane, svako malo čujemo vijesti o neredima, terorističkim napadima, ubojstvima, silovanjima i zločinima svih vrsta, a, s druge, brojni mladi posve su nezainteresirani za društvo u kojemu žive. To je stanje, smatramo, usko povezano sa slabljenjem pa čak i nestankom lika Boga Oca iz javne društvene sfere. Cilj je ovoga rada pokazati kako se uopće oblikovalo suvremeno post-patrijarhalno društvo, kako ga zovu sociolozi, te također ukazati na moguća rješenja krize koja razdire suvremeno društvo bez očeva. Svjesni smo kako je naslov teme preopćenit te kako bi tema zasluživala duga i iscrpna objašnjenja, posebno treći dio u kojem se tek naznačuju mogući odgovori i rješenja bolesti koje proživljava suvremeno društvo. No ostaje nada kako rad ipak nije suvišean jer će, nadamo se, potaknuti nova pitanja te možda usmjeriti nekoga da na tragu koji je naznačen potraži odgovore.

1. POST-PATRIJARHALNO DRUŠTVO

Suvremeno je zapadno društvo post-patrijarhalno društvo, odnosno društvo u kojem se izgubila uloga oca koja je stoljećima oblikovala zapadnu uljudbu.¹ S gledišta teologije čini se kako se lik Boga Oca nalazi u središtu konflikta koji suvremeni čovjek proživljava u svome susretu i srazu s religijom. Zapravo, kao da lik Boga Oca i vjera u njega predstavljaju zaprjeku u sazrijevanju i humanizaciji čovjeka. Kao da čovjek ne može “odrasiti”, tj. postati istinski čovjek, s razvijenim mogućnostima koje nosi u sebi, sve dok “iznad” njega postoji netko veći od njega, kome se sam čovjek mora klanjati. Lik Boga Oca tako bi predstavljao ništa drugo doli nekoga “gore” tko ograničava čovjeka, njegovu slobodu i njegove mogućnosti. Stoga kako bi čovjek mogao ostvariti vlastitu slobodu, u konačnici sebe samoga, nužno je ukloniti lik Boga Oca. Taj je proces, u zapadnoj uljudbi, počeo koncem

---

¹ Usp. Luigi ZOJA, *Il gesto di Ettore. Preistoria, storia, attualità e scomparsa del padre*, Bollati Boringhieri, Torino, 2016.; Maurizio QUILICI, *Storia della paternità. Dal pater familia salmammo*, Fazi Edizioni, Roma, 2010.

devetnaestog stoljeća i to kroz tri ili bolje reći četiri revolucionarna pokreta koji su iznjedrili post-patrijarhalno društvo, tj. “društvo bez oca”: psihoanaliza (Freud), marksizam (Marx), nihilizam (Nietzsche) i feminizam.²

Za psihoanalizu majčinstvo je biološkog reda, a očinstvo kulturnog: žena postaje majkom unutar biološkog procesa, dok muškarac postaje ocem ako pristaje na određeni odnos s drugim bićem kojega prihvaća i priznaje za vlastito dijete. Siegmund Freud (1856. – 1939.) smatrao je kako se u kultu svemogućeg i sveprisutnog oca krije istinska bit svake religije koja se, zapravo, rađa iz čovjekove iluzorne želje za svemoćnom očinskom zaštitom, ali istodobno iz osjećaja krivnje koji nastaje iz Edipova kompleksa. Naime, iz Edipova kompleksa rađa se želja za ubojstvom vlastitog oca, kako bi se zauzelo njegovo mjesto uz majku; ta pak želja rađa osjećajem krivnje i potrebom za ispaštanjem. Kako bi se u nutrini ublažio i razriješio spomenuti kompleks, kod sina se rađa divljenje prema ocu, štoviše, divinizacija vlastita oca. No taj nutarnji nagon šovanja oca kao božanskog otuđujući je jer drži sina ne samo u stanju podložnosti prema ocu, nego i u stanju neodgovorna infantilizma koji nužno treba nadići želi li sin, uistinu, odrasti te postati odgovoran za vlastiti život.³ Ove spoznaje Freud primjenjuje i na društveno područje; naime, smatra kako se i u kolektivnoj psihi događa nešto slično onomu što se odvija u nutrini pojedinca. Taj proces u kolektivnoj psihi doveo je do nastanka religije. U počecima čovječanstva zbog Edipova kompleksa dogodilo se, smatra on, ubojstvo praoca, što je izazvalo osjećaj kolektivne krivnje koju se je pak razriješilo čašćenjem Boga kao Oca. Dakle, u konačnici religija, kao kult i nostalgija za ocem, koja zahtijeva čine ispaštanja i žrtve, nije drugo doli obmana u koju je upalo čovječanstvo. Za ostvarenje zrelog čovjeka i čovječanstva nužno je stoga odbaciti religiju i lik zaštitničkoga nebeskog Boga Oca.⁴

² Usp. Giovanni GENNARI, *Figlio di Dio*, u: *Nuovo dizionario di spiritualità*, a cura di Stefano De Fiore e Tullio Goffi, Edizioni Paoline, Milano, 1989., str. 655–657; Andrea MILANO, *Padre*, u: *Nuovo dizionario di teologia*, a cura di Giuseppe Barbaglio e Severino Dianich, Edizioni Paoline, Milano, 1991., str. 1050–1060; Luis A. GALLO, *Nostro Padre Dio*, ElleDiCi, Torino, 1998., str. 7–29; Zoran VUKMAN, *Bogubojstvo Zapada*, Vlastita naklada, Trogir, 2016.

³ Usp. A. MILANO, *Padre*, str. 1052–1054; G. GENNARI, *Figlio di Dio*, str. 656.

⁴ Usp. A. MILANO, *Padre*, str. 1052–1054; G. GENARI, *Figlio di Dio*, str. 656; Luis A. GALLO, *Nostro Padre Dio*, str. 15–16.

Marksistička kritika protiv religije i lika nebeskog Oca, imala je svoju pripravu u kritici religije koju je učinio Ludwig Feuerbach (1804. – 1872.) koji je smatrao kako se podrijetlo religije nalazi u frustrirajućem iskustvu ljudske ograničenosti i nesavršenosti, što je dovelo čovjeka da vlastitu želju za savršenstvom projicira u transcendentno biće. Naime, on smatra kako se u čovjeku kriju temeljni plemeniti osjećaji: traganje za istinom, želja da se živi prema zakonu savjesti, ljubav prema drugima. Čovjekova se sreća sastoji zapravo u ostvarenju tih nutarnjih težnji i osjećaja. No problem je što ih čovjek ne može steći u punini te stoga i ne može postići puninu sreće pa ih projicira na vrhovno Biće koje ih posjeduje u punini, a on im se preko religije nastoji barem približiti što više može. Tako se religija predstavlja kao otuđenje čovjeka, kao nedostatak prave ljubavi prema sebi samome. Polazeći od Feuerbachova metafizičkog i psihološkog konteksta Karl Marx (1818. – 1883.) i Friedrich Engels (1820. – 1895.) obavili su dvostruku redukciju religije i to u smjeru ekonomsko-društvenih odnosa u kojima se odvija ljudsku život. Prvo, na tragu Feuerbacha ustvrdili su kako Bog nije drugo doli proizvod ljudskih potreba, odnosno kako čovjek stvara Boga na vlastitu sliku i priliku, a ne obratno. Drugo, ustvrdili su kako se sama religija ne rađa iz psihološkog iskustva vlastite ograničenosti, nego iz konkretne društveno-ekonomske stvarnosti. Religija je društvena nadstruktura koja svoje podrijetlo ima u ekonomiji, odnosno izraz je otuđujuće ekonomske situacije u kojoj se nalazi čovjek, a istodobno je i protest protiv te iste situacije. Drugim riječima, religija usmjerena prema nekakvome iluzornom Bogu Ocu koji obećava nagradu u nebu za pošten i čestit život na zemlji želi očuvati postojeće društveno-ekonomsko stanje u kojemu gospodari iskorištavaju radnike, tj. bogati siromašne. Takva religija onemogućuje istinsko oslobođenje čovjeka te je stoga treba odbaciti. Marksizam se predstavlja kao humanizam koji, barem u misli Marxa i Engelsa, ne nijeće Božju opstojnost, ali se zanima nadasve za čovjeka. No jasno je kako će se iz ovakva humanizma vrlo brzo razviti ateizam koji će držati kako je Bog samo društvena projekcija čovjeka, a time i nešto otuđujuće za čovjeka koji, ako želi odrasti, mora zbaciti sa sebe svaku iluzornu sliku nebeskog Boga Oca.⁵

---

⁵ Usp. A. MILANO, *Padre*, str. 1056–1060; L. A. GALLO, *Nostro Padre Dio*, str. 17–19.

Treći udar liku nebeskog Boga Oca unutar zapadnog kršćanstva došao je iz okrilja individualnog egzistencijalizma čiji je najistaknutiji predstavnik Friedrich Nietzsche (1844. –1900.), koji je u zapadnu kulturu donio najradikalniji oblik kritike lika Boga Oca. I za njega je Bog iluzorni proizvod ispraznih projekcija ljudskih želja, no njegova je novost da takvog Boga proglašava neprijateljem čovjeka te ga stoga treba zbaciti s njegova prijestolja, štoviše, treba ga ubiti kako bi čovjek napokon postao slobodan. Kako bi postao, uistinu, slobodan čovjek se, smatra Nietzsche, mora osloboditi svakog “nadzora”, tj. mora odbaciti Boga i njegovo moć, a to nije drugo doli poziv na bogoubojstvo. U ime ljudske slobode Nietzsche proglašava Božju smrt. Bog, kako ga naviješta kršćanstvo, nije drugo doli velika laž, maska iza koje se nalazi jedno veliko ništa iza kojega se krije dodatno veliko ništa koje predstavljaju tzv. tradicionalne vrijednosti na kojima se temeljilo kršćanstvo njegova vremena, posebno kako ga je predstavljala onodobna zapadna teologija. Nietzscheov je Bog neprijatelj čovjeka i njegova napretka; netko tko stoljećima zarobljava čovjeka te koči razvoj onoga što čovjek nosi u sebi. Stoga je nužno da Bog umre kako bi se na pozornici povijesti mogao pojaviti nadčovjek, čovjek kojega još pritišće religija i zapadni moral.⁶

Zadnjih desetljeća kritika lika Boga Oca dolazi od feminističke teologije i tzv. *gender* ideologije. Feministička je teologija strogoj kritici podvrgla ne samo crkveni, nego i biblijski govor o Bogu Ocu, ističući kako se u Svetom pismu govori ne samo o Božjem očinstvu, nego i o majčinstvu te kako bi se Boga trebalo nazivati ne samo Ocem nego i Majkom. Radikalniji feministički krugovi idu i korak naprijed te zahtijevaju potpuno uklanjanje lika Boga Oca u ime emancipacije žene i njezinih prava. *Gender ideologija*, smatra Zoran Vukman, predstavlja se kao pokret pobune protiv kršćanske vizije Boga, društva i čovjeka, a svoje metafizičke korijene ima u filozofiji bogoubojstva koji se dogodio s nihilizmom.⁷

Društvo bez očeva

Iznesena promišljanja (psihoanaliza, marksizam, nihilizam i feminizam) tijekom desetljeća svojim su uvidima, intuicijama, doprinosima, ali i pogrješkama utjecali na oblikovanje zapadne

⁶ Usp. L. A. GALLO, *Nostro Padre Dio*, str. 19-20; G. GENARI, *Figlio di Dio*, str. 657.

⁷ Usp. Z. VUKMAN, *Bogoubojstvo Zapada*, str. 129-130.

ne samo filozofske misli, nego društva u cjelini, njegove kulture i mentaliteta u kojem se postupno javila i sve više jačala sumnja prema svakom autoritetu koji se poziva na ideju oca. Naime, ako očinstvo nije drugo doli djetinjasta iluzija, odbijanje odrastanja i preuzimanja odgovornosti u ime svemoćne zaštite nebeskog Boga Oca, u konačnici otuđenje nedostojno čovjeka, njegova dostojanstva i poziva da bude “glava” svemu stvorenju, tada bi, doista, bilo suvišno govoriti o Bogu kao Ocu. Ako govor o Bogu Ocu uključuje podaničku, ropsku poslušnost, nedostatak osobne slobode i odgovornosti, a što dovodi do društvenih nepravdi svih vrsta, tada bi bio apsurd moliti se takvomu nebeskom Ocu, a apsurdna i izlišna bila bi i religija koja bi častila takvoga Boga. Postupno uklanjanje lika Boga Oca s pozornice života u zapadnoj uljudbi uskoro je dovelo do post-patrijarhalnog društva, tj. društva bez očeva.

Suvremeno društvo bez očeva otkriva brojne značajke koje ga razlikuju od prethodnih razdoblja, a jedna od najuočljivijih svakako je izraziti individualizam, koji nije drugo doli pokušaj da se izbjegnu posljedice vlastitih djela. Želi se uživati sloboda, ali bez ikakve odgovornosti. Ta “bolest individualizma”, kako je naziva suvremeni francuski mislilac Pascal Bruckner, grana se u dva smjera, *infantilizam* i *viktimizaciju*.⁸ Suvremeni zapadni čovjek, u društvu bez očeva, ne želi biti otac, ne želi odrasti; on želi ostati vječno nedozrelo dijete koje u sebi spaja zahtjev za sigurnošću s bezgraničnom lakoumnošću; traže se sva prava, a ne želi ni najmanja odgovornost. Taj se infantilizam povezan s dvama moćnim saveznicima, konzumerizmom i rasonodom, može sažeti u geslo: “Ne odreci se ničega!” S druge pak strane, u društvu bez očeva, bez preuzimanja odgovornosti ne samo za tuđe živote, nego ni za vlastiti, svatko se – i pojedinci i skupine – želi izboriti za status žrtve, jer takav status osigurava nove, nezaslužene privilegije. Također takav status osigurava i poziciju moralnog arbitra u društvu prividno jednakih, a to opet za sobom povlači određenu (nad)moć nad drugima, a time nove privilegije i društveno pozicioniranje.⁹

Daljnja posljedica koja pogađa “društvo bez očeva” još je opasnija te prijeti opstanku samog društva. Naime, u društvu

---

⁸ Usp. Pascal BRUCKNER, *Napast nedužnosti*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1997., str. 12.

⁹ Usp. P. BRUCKNER, *Napast nedužnosti*, str. 12–14.

bez očeva novi se naraštaji odgajaju bez autoriteta, a bez autoriteta, sociološki gledano, društvo se vraća u pretpovijest u kojoj je vladao zakon jačega, tj. zakon nasilja. To je razlog, smatra Luigi Zoja, zašto je toliko nasilja, koje uključuje silovanja i ubojstva, među mladim Europljanima pa čak i zašto se neki od njih prijavljuju za ratovanje u tuđim zemljama. U društvu bez očeva vladao zakon džungle, zakon jačega, tako da se suvremeno post-patrijarhalno društvo predstavlja u biti kao pred-patrijarhalno.¹⁰

Kritike koje su religiji Boga Oca došle od iznesenih filozofskih i kulturnih strujanja, kao i one koje su došle od povijesti religija, navele su i neke teologe na zaključak kako bi se možda trebalo odreći ideje oca u kršćanskom govoru o Bogu. Ipak, kršćanstvo se ne može odreći govora o Bogu Ocu jer bi time izdalo samo sebe, odnosno onaj polog vjere koji mu dolazi od Objave. Drugim riječima, kršćanstvo može navješćivati Božje oćinstvo, budući da se sam Bog objavljuje kao Otac te želi da mu se svaki ćovjek obraća kao Ocu. Pogriješka koju danas mnogi ćine jest da u govoru o Božjem oćinstvu polaze od ljudskog oćinstva. To je ne samo pogriješno, nego je i nemoguće, jer je Božje oćinstvo jedincato, ono iz kojega izvire svako drugo oćinstvo.¹¹ No koje je znaćenje Božjeg oćinstva, što konkretno znaći za kršćane te što može znaćiti za svakog ćovjeka, doznajemo iz Objave koju valja iznova otkriti i naviještati.

2. OBJAVA OĆINSTVA

2.1. Starozavjetna objava Božjeg oćinstva

Poznato je kako su stare religije istoka i zapada, nadasve grćka i rimska, među svojim božanstvima ćastile i boga oca, u smislu da postoji vrhovni bog iz kojega se raćaju drugi bogovi, polubogovi i ljudi. Takvo je poimanje postojalo i kod većine semitskih naroda koji su se takoćer svojim božanstvima obraćali naslovom "oće".¹² Kod židova pak nailazimo na drugaćiju situaci-

¹⁰ Usp. L. ZOJA, *Il gesto di Ettore*, str. 12-14.

¹¹ Za sv. Tomu Akvinskog božansko oćinstvo i sinovstvo nisu drugo doli same božanske osobe Oca i Sina: "Kao što Otac nije drugo doli subzistentno oćinstvo, Sin je subzistentno sinovstvo." (*Summa Theologica* 1a, 29,4). Sv. Pavao pak tvrdi kako upravo iz tajne Božjeg oćinstva proizlazi svako drugo oćinstvo (usp. Ef 3,14-15), o ćemu će više biti rijeći u nastavku.

¹² Usp. Paul TERNANT, *Oci i otac*, u: *Rječnik biblijske teologija*, ur. Xavier Leon-Dufour i dr., KS, Zagreb, 1980., str. 744.

ju. Stari zavjet Jahvi pripisuje naslov “oče” s velikim oprezom, i nikada ne na način teogonije, kao da bi od Boga na način rađanja ili emanacije proizišlo sve što postoji. Ako se Stari zavjet za Jahvu koristi naslovom “oče”, to je uvijek u kontekstu izabranja, saveza i povijesti spasenja, a ne kozmičke teogonije. Drugim riječima, ako se Jahvu, rijetko, naziva ocem, tada je to isključivo u metaforičkom smislu te je naziv “otac” samo jedan u nizu naslova kojim se izražava odnos Jahve prema Izabranom narodu; naslov poput, primjerice, naslova “zaručnik”, “kralj”, “pastir” i sl. Poslije će se odnos Jahve – Izabrani narod, odnosno slika odnosa oca i sina prenijeti i na odnos Jahve s pojedinom osobom (kraljem, budućim Kraljem – Pomazanikom).¹³ Za starozavjetnu objavu Jahve je jedini Bog, nema vlastitih sinova i kćeri, kako je to bilo u kaananskoj religiji te u drugim antičkim religijama. U židovstvu Bog se naziva ocem jer je Stvoritelj svega; može ga se također nazivati ocem jer iskazuje očinsku ljubav i skrb prema Izabranom narodu.¹⁴ Dakle, za starozavjetnu objavu Božje očinstvo izražava odnos s Bogom koji je na sebe preuzeo brigu i skrb za svoj narod. Drugim riječima, Bog je otac jer to želi biti, jer je u svojoj slobodnoj ljubavi za sebe izabrao jedan narod kao svoj ljubljani narod. Izabrani narod pak može Boga doživjeti kao brižnog Oca pa mu se u svojim molitvama čak i obraćati kao Bogu Ocu. To će se iskustvo iz Staroga prenijeti i u Novi zavjet, o čemu svjedoči Isus Krist i njegov poziv da se njegovi učenici Bogu obraćaju kao Ocu.¹⁵

¹³ Usp. Jean GALOT, *Dio Padre, chi sei? Breve catechesi su Dio Padre*, San Paolo, Milano, 1998., str. 7–22; Jean GALOT, *Upoznajmo i slavimo Oca. Nacrt teologije o Ocu*, UPT, Đakovo, 1999., str. 36–44; G. GENARI, *Figlio di Dio*, str. 650–660.

¹⁴ Katekizam Katoličke Crkve veli kako je “u mnogim religijama Bog zazivan kao ‘Otac’. Božanstvo se često smatra ‘ocem bogova i ljudi’. U Izraelu Bog se naziva Ocem utoliko što je Stvoritelj svijeta. Još više Bog je Otac Izraelu svome ‘prvorodencu’ (Izl 4, 22) zbog Saveza i dara Zakona. Naziva se i ocem Izraelova kralja. No Bog je osobito ‘Otac sirota’, siročadi i udovica, koji žive pod zaštitom njegove ljubavi.” KKC 238.

¹⁵ Usp. A. MILANO, *Padre*, str. 1063–1064. Joseph Ratzinger zgodno ističe kako biblijska ideja Boga nosi u sebi element osobnosti, bliskosti, mogućnosti doživljanja, što je sažeto u “davanje imena”. Objavljeni Bog jest Bog otaca, “Bog Abrahamov, Izakov i Jakovljevi”, što se kasnije pretočilo u naslov “Bog Isusa Krista”. No uvijek je riječ o “Bogu ljudi, o osobnom Bogu, Bogu s licem; prema njemu se usmjerila i na njega se navezala vjera otaca, njega je izabrala i za nj se opredijelila. A od te vjere vodi, doduše, dug ali ravan put do Boga Isusa Krista. Joseph RATZINGER, *Uvod u kršćanstvo. Predavanja o apostolskom vjerovanju*, KS, Zagreb², 1988., str. 108.

2.2. *Novozavjetna objava Božjeg očinstva*

Zanimljivo je kako međuzavjetna apokaliptična literatura zazire od zazivanja Boga kao oca, no, s druge strane, naslov Bog Otac čest je u rabinskim spisima tog vremena, tako da se kod pobožnih židova, pred nastup kršćanske ere, oblikovala svijest kako je Bog otac Izabranog naroda i svakog vjernika. Ipak, tu se svijest nisu usudili izraziti u vlastitim molitvama, nego su se radije držali starozavjetnog naslova Gospodin (Adonaj). Jedna struja kasnog židovstva povezivala je Božje očinstvo s njegovim stvoriteljstvom, ali nije zaključila kako je Bog otac svih ljudi.¹⁶ U svome nastupu i propovijedanju Isus preuzima i dodaje ono najbolje od starozavjetne objave Božjeg očinstva. Na liniji starozavjetnih siromaha iz psalama i za Isusa oni maleni, siromasi čista srca sinovi su Božji te im Otac objavljuje otajstva svoga kraljevstva. U Isusovu nauku Božje se očinstvo širi na sve ljude, na židove i pogane (usp. Mt 25, 32 i sl.); ovi će posljednji zauzeti mjesto "sinova Kraljevstva" (Mt 8, 12).¹⁷ Istina je kako je Isus navješćivao više kraljevstvo nebesko (Božje), nego Božje očinstvo, no upravo mu kategorija "kraljevstva nebeskoga (Božjega)", služi da navijesti Božje očinstvo, ponajprije svojim učenicima, a potom i ostalima izvan kruga njegovih najbližih učenika.¹⁸

Najveća novost koju Isus donosi u govoru o Božjem očinstvu jest njegovo razlikovanje između "Oca mojega" i "Oca vašega". Isus očituje svijest nekoga tko se s Bogom (Ocem) nalazi u jedincatom i neponovljivom odnosu; svijest nekoga tko je zapravo Očev Sin, i to ne u starozavjetnom smislu izabranja i posinjenja, nego u doslovnom smislu. Jedino Sin poznaje Oca i njegova otajstva te ih želi objaviti onima koje je Otac okupio oko njega, u novu obitelj povezanu ne vezama tijela i krvi, nego duhovnim vezama vršenja volje Očeve (usp. Mt 11, 25 i sl.). Svoj jedinstveni odnos s Ocem nebeskim Isus izražava riječju "Abba", što na

¹⁶ Usp. J. RATZINGER, *Uvod u kršćanstvo. Predavanja o apostolskom vjerovanju*, str. 1064.

¹⁷ Usp. P. TERNANT, *Oci i otac*, str. 747.

¹⁸ U kontekstu govora o Isusovu navješćivanju kraljevstva Božjega Luis A. Gallo zaključuje: "Se tale era il regno di Dio annunciato da Gesù, non è difficile scoprire quale volto aveva il Dio che voleva stabilire il suo regno: era quello del Padre sollecito che dona avvenire ai suoi figli, un Padre che questo avvenire lo dà specialmente a coloro che, visti da una prospettiva umana, non potevano più sperare in nessun avvenire. Era, quindi, un Dio di vita per gli uomini, a cominciare da quelli che ne erano più privi." Luis A. GALLO, *Nostro Padre Dio*, str. 98.

aramejskom znači ‘tata’ odnosno riječ je o jednoj od prvih riječi koju usvoji maleno dijete; riječ kojom se nijedan pobožan židov Isusova vremena ne bi usudio obratiti Bogu.¹⁹

Na liniji Isusova navještaja, propovijedanja, čudesa i načina življenja, novozavjetna će objava Boga predstaviti kao “Oca Gospodina našega Isusa Krista” (Pavao), a Isusa kao njegova Jedinorođenca (Sina) (Ivan). Očevo očinstvo odgovara sinovstvu Sina; između njih vlada jedinstvo života, volje i djelovanja (Iv 5, 17–30; 10, 10). Prema Ivanu, židovi su doista razumjeli da im Isus govori o otajstvu vlastitoga božanskog sinovstva, tj. da sebe izjednačuje s Bogom te je upravo to, prema Ivanu, bio i jedan od razloga njegove osude na smrt. Spomenutu danost Objave Crkva će sažeti u tvrdnju kako je “Isus objavio da je Bog ‘Otac’ u nečuvenom smislu: nije to tek kao Stvoritelj, on je vječno Otac u odnosu prema svome jedinorođenom Sinu, a ovaj je opet Sin samo u odnosu prema svom Ocu”.²⁰

Isus proglašava Boga svojim Ocem; On-Sin “živi po Ocu i za Oca”. Sin se ne koristiti svojim stanjem Sina na infantilni i otuđujući način, tražeći u liku Oca nekakvu iluzornu zaštitu i utjehu. U Isusovu odnosu s Ocem nebeskim ne postoji ni minimum onoga što freudovska psihoanaliza iščitava u odnosima između zemaljskih sinova i njihovih očeva; u njihovu odnosu ne postoji također ništa što bi odražavalo društveno-ekonomsku situaciju Isusova vremena, a još je manje u tom odnosu mitologije koja održava ljudsku nedostatnost i ograničenost da bi on na Oca projicirao vlastite želje. Isusov je život posve usredotočen prema Ocu nebeskom, koga želi svojom životom proslaviti i čiju volju želi izvršiti; štoviše, volja Oca nebeskog njegova je hrana kojom se svakodnevno hrani, čak i onda kad ga ta volja neumoljivo vodi tajni križa. Objava Očeva očinstva u Isusovu poslanju ima samo jedan cilj, a to je da svi ljudi u Sinu postanu Božji sinovi i kćeri.

2.3. *Otac svih ljudi*

Bog Otac šalje svoga jedinorođenog Sina kako bi sve ljude u njemu posinio, tj. prihvatio kao svoju ljubljenu djecu (usp. Gal 4, 4–6). Kršćani po krštenju postaju suobličeni Sinu, a po Sinu postaju djeca Božja, dijeleći sa Sinom očinsku baštinu (usp. Rim

---

¹⁹ Usp. Joachim JEREMIAS, *Abba*, Paideia, Brescia, 1968.; L. A. GALLO, *Nostro Padre Dio*, str. 97.

²⁰ *Katekizam Katoličke Crkve*, 240.

8, 14–17). Molitva “Oče naša”, koju je Sin predao svojim učenicima, pomoći će im da u njima sazrije svijest da ih Otac nebeski ljubi istom onom ljubavlju kojom je ljubio Sina, kojega je predao iz ljubavi prema ljudima (usp. Rim 5, 8 i sl.). Po uzoru na Isusa istinski se odnos s Ocem nebeskim može živjeti samo u slobodnoj ljubavi te u zauzetosti za spasenje i posvećenje svijeta. Za kršćane Bog je Otac dakako jer je Stvoritelj, a time podrijetlo svega što postoji; no On je njihov Otac još više zato što po Kristu mogu uspostaviti novi životni odnos s Njime. Tako se u kršćanstvu međusobno prožimaju i isprepleću tri razine očinstva i sinovstva: Božja djeca i njihov Otac nebeski; Isus Krist i njegov Otac; vječna Riječ i Otac.²¹

Postavši sinovi u Sinu, kršćani vlastiti odnos s Ocem nebeskim žive u “duhu i istini”, tj. udijeljeni dar Duha omogućuje im da na ispravan način žive odnos s Isusom Kristom, a po njemu i u njemu s Ocem nebeskim. Taj odnos u sebe uključuje i odnos solidarnosti s drugim ljudima. Budući da u Bogu imaju zajedničkog Oca svih ljudi i svega stvorenja, kršćanima su svi braća i sestre. Svjesni su kako ne mogu ljubiti Oca nebeskog, ako istodobno ne ljube njegovu drugu djecu (usp. 1 Iv 4, 20–21).

3. POSLANJE OCA U CRKVI I DRUŠTVU

Kad je riječ o ljudskom očinstvu te poslanju oca u Crkvi i društvu u novozavjetnoj objavi, nailazimo na dvije zanimljive tvrdnje. Prvu je izrekao Gospodin Isus, upozoravajući svoje učenike da nikoga na zemlji ne zovu ocem,²² a druga je ona sv. Pavla koji tvrdi kako je Božje očinstvo u izvoru svakoga drugog očinstva.²³ Riječ je o dvjema naizgled suprotstavljenim tvrdnjama, no koje su u biti u dubokom suglasju, budući da jedna na drugu upućuju.

U prvoj tvrdnji Isus upozorava na nezakonito prisvajanje naslova “otac” od onih koji ne sudjeluju u Božjem očinstvu, jer ne poznaju Oca, a ne prihvaćaju ni Sina koji ga objavljuje. Za razumijevanje ove Isusove misli moramo se prisjetiti kako je u Starom zavjetu, prije uspostave levitskog svećenstva, otac obite-

²¹ Usp. A. MILANO, *Padre*, str. 1067.

²² U svojoj kritici protiv pismoznanaica i farizeja Isus upozorava učenike: “Ni ocem ne zovite nikoga na zemlji jer jedan je Otac vaš – onaj na nebesima.” (Mt 23, 9).

²³ U poslanici Efežanima Pavao veli: “Zato prigibam koljena pred Ocem, od koga ime svakom očinstvu na nebu i na zemlji...” (Ef 3, 14–15).

lji obavljao ulogu svećenika te je predstavljao Boga u krugu svoje obitelji. Oca je nasljeđivao prvorođeni sin koji je bio baštinik posebna očinskog blagoslova i na kojega je prelazilo pravo da bude svećenik u obitelji. U punini vremena nebeski Otac šalje Sina da okupi njegovu raspršenu djecu (čitavo čovječanstvo) u jednu obitelj. Isus je svećenik ne po liniji levitskog svećeništva, jer nije bio pripadnik Levijeva plemena, nego po patrijarhalnoj liniji Prvorođenca koji predstavlja Oca i koji postaje glava obitelji. S Isusom dolazi do obnove naravnoga svećeništva očevā i ustanovljenja očinskoga reda novozavjetnih svećenika. Prema Poslanici Hebrejima, Isusova uloga i identitet vjernoga prvorođenog Sina Božjega (usp. Heb 1, 6) čini ga savršenim posrednikom između Boga, njegova Oca, i nas, njegove braće i sestara. Budući da se svi kršćani poistovjećuju s Kristom, Crkva postaje "Crkva prvorođenaca" (Heb 12, 23).²⁴ Zato se i one koji će postati dionici njegova novozavjetnog svećeništva, a po njemu i predstavnici nebeskog Oca, s pravom može nazivati očevima. Očito, očinstvo je ponajprije stvarnost duhovnog, a ne tjelesnog reda te je upravo po tome odraz Božjeg očinstva.

Sv. Pavao pak uključivo priznaje kako postaje razne vrste očinstva, no sve na neki način upućuju na ono najvažnije, konačno, temeljno, naime, na Božje očinstvo. To je i razumljivo, ako imamo na umu činjenicu kako je Bog Stvoritelj svega što postoji, odnosno sve što postoji, postoji jer to Bog hoće. Bog u biti i stvara jer želi biti Otac. Kao Onaj koji nema podrijetla, Bog svemu daje podrijetlo, zato ga se može nazvati "ocem" svega.²⁵ Čovjek pak ima podrijetlo od drugoga; čovjek nije sam od sebe; on je od drugoga, u konačnici od Drugoga (Boga). Za čovjeka postati otac znači prije postati sin, odnosno prijeći put od sinovstva do očinstva.²⁶ Na taj se način očinstvo predstavlja nadasve kao duhovna kategorija, odnosno kao sudjelovanje u Božjem očinstvu, u smislu davanja dara života te zauzete brige za život.

Ovaj je uvod bio potreban kako bismo u nastavku osvijetlili ulogu očeva u Crkvi i društvu, a ona je, čini nam se, usko pove-

²⁴ Opširnije o Isusovu svećeništvu prema Poslanici Hebrejima vidi: Albert Vanhoye, *L'epistola agli Ebrei. 'Un sacerdote diverso'*, Edizioni Dehoniane, Bologna, 2010.

²⁵ Zanimljivo je što su najstariji kršćanski autori, u tumačenju *Creda*, uglavnom Božje očinstvo tumačili kao Božje stvarateljsko djelovanje, primjerice: Klement Rimski, Irenej, Tertulijan i brojni drugi.

²⁶ Zanimljive misli na tu temu nalazimo u članku Jean-Pierra BATUTA, *Je li imenovanje ocem nasilno prisvajanje?*, u: *Communio* 36 (2010.), br. 106, str. 4–12.

zana s poimanjem Božjeg očinstva, s Isusom Kristom i njegovim življenjem vlastitog sinovstva te, konačno, s njegovom praksom odgoja učenika za istinske sinove, što im je omogućilo da postanu očevi velikog mnoštva vjernika.

3.1. *Otkrivati veličinu i ljepotu Božjeg očinstva*

U govoru o Bogu i njegovoj ljubavi pastoralni djelatnici često čine pogriješku što od ljudske očinske ljubavi idu prema onoj Oca nebeskog. Naime, osobama u poteškoćama oni znaju reći kako ih Bog Otac ljubi kao što ih ljube njihovi zemaljski očevi. No problem je u tome što brojne osobe s duhovnim poteškoćama rijetko su iskusile ljubav zemaljskih očeva te se često upravo taj nedostatak očinske ljubavi nalazi u korijenu njihovih duhovnih (i psihičkih) poteškoća. U “društvu bez očeva” nije lako naviještati Boga Oca, a opet to je, čini se, jedini put da društvo ozdravi, da se iznova u njemu pojave “očevi”, tj. osobe spremne preuzeti odgovornost za sebe, za vlastite obitelji te za svijet u kojemu žive.

Kako bi bio autentičan navještaj Oca nebeskog, od koga dolazi ime svakom očinstvu na nebu u na zemlji, mora biti na liniji onoga što o Ocu kaže Objava, dakako, prihvaćena i tumačena u skladu s ovim vremenom. Takav navještaj oca mora brinuti i o kritikama koje su upućene na račun lika oca, utoliko što takav lik predstavlja autoritet. Kršćanski navještaj Boga Oca, Stvoritelja i izvor svega što postoji, ponajprije bi trebao biti povezan s pozivom na istinsku slobodu, budući da takav navještaj u sebi uključuje i desakralizaciju svijeta i njegovih sila. Ako je Bog Otac stvoritelj svega, tada svijet i sve sile u njemu nisu božanski, nego su ovisni o Stvoritelju. Takva spoznaja oslobađa osobe od straha pred “konstelacijama zvijezda”, “slijepom sudbinom” itd. te od potrebe da se obraćaju raznim astrolozima, vračevima i sličnim prevarantima koji žive od ljudskih strahova.

Psihoanaliza veli kako lik oca pomaže djetetu da se odvoji od majke te da postupno stječe vlastitu autonomiju i slobodu, no također kako se iz nužnog konflikta s ocem rađa duhovni hod i sazrijevanje. Gospodin Isus poziva pak svoje učenike ne da stupe u konflikt s Ocem nebeskim, nego da imaju potpuno povjerenje u Njega, jer upravo Otac želi njihovu istinsku slobodu i ostvarenost. U Isusovoj poruci upravo u podlaganju Ocu nebeskom i njegovoj volji nalazi se prava sloboda i preduvjet istinskoga duhovnog rasta i sazrijevanja. Razlog tome jest što je Otac nebeski, kako ga Gospodin Isus objavljuje, Bog koji je uvijek na stra-

ni života; na strani čovjeka i njegova dobra, posebno na strani malenih, potlačenih, obespravljenih. Bog Otac duboko je zainteresiran za sudbinu svakoga svoga djeteta, sina i kćeri, posebno je prisutan u njihovim poteškoćama. On je Otac koji je spreman na sutrpjenje sa svojom djecom, koji rado s njima nosi njihove životne križeve, male i velike. To je Otac koji ne oslobađa uvijek svoju djecu njihovih križeva, ali im uvijek nudi snagu za nošenje tih križeva.

Za otkriće, a još više iskustvo spasenjske prisutnosti takvog Oca nebeskog veoma je važno životno svjedočanstvo onih koji su je već iskusili, poput, primjerice, sv. Terezije iz Lisieuxa ili blažene Marije Propetog Isusa Petković i tolikih drugih. No to nije dovoljno. Danas se čini nužnim iskoristiti svako sredstvo koje može pomoći da poraste svijest o dobroti nebeskog Oca, tj. u otkrivanju njegova istinskog lica. Kao jedno od njih predlaže se uvođenje novoga liturgijskog blagdana koji bi bio posvećen Božjem očinstvu, tj. Prvoj božanskoj osobi.²⁷

3.2. *U Sinu živjeti sinovstvo*

Već smo spomenuli kako je nužno da muškarci, ako žele postati očevi, najprije iskuse stanje sinovstva. Jedino netko tko zna što, doista, znači biti sin, biti dijete – a to znači biti ovisan i potrebit drugoga – može postati dobar otac. Božjom ljubavlju kršćani su postali “sinovi i kćeri u Sinu”. Djeca se Božja zovemo i jesmo, tvrdi sv. Ivan (usp. 1Iv 3, 1); u Kristu smo postali “dionici božanske naravi” (2Pt 1, 4), “Božji baštinici i Kristovi subaštinici” (Rim 8, 17). Po Sinu i darovanom Duhu Otac nebeski nam omogućuje da, doista, živimo kao njegova djeca, tj. da ljubav bude temeljna značajka naše egzistencije. Darovanom ljubavlju možemo ljubiti Boga iznad svega, a sve drugo u Bogu i poradi Boga. Prihvatiti i živjeti vlastito božansko posinaštvo nije drugo doli postati dionik Isusova sinovstva, a to znači prihvatiti spasenje koje Bog nudi po svome Sinu. Ono se pak očituje u slobodi od onoga što nas usmrćuje (đavao, grijeh i smrt) te istodobno u slobodi da se ljubi. Na taj način sinovi u Sinu postaju sol zemlje i svjetlo svijeta.

Prema kršćanskom poimanju svaki je sin u Sinu pozvan postati otac, čak i oni koji se odriču vlastite djece, tj. očinstva po

---

²⁷ O pokušajima i potrebi uvođenja blagdana posvećena Bogu Ocu vidi: J. GALOT, *Upoznajmo i slavimo Oca*, str. 172–197.

tijelu. Zapravo, upravo su oni najpozvaniji vršiti ulogu duhovnih očeva u Crkvi, a duhovno je očinstvo odraz božanskog.²⁸ U tu se perspektivu smješta i celibat u srcu kojega se nalazi upravo karizma očinstva. Iz iskustva vlastita sinovstva, tj. vlastita odnosa s Ocem nebeskim, sinovi u Sinu – oni oženjeni i neoženjeni – ponajprije su pozvani sudjelovati u duhovnom (pre)poradanj u djece koja su im povjerena, bilo po tjelesnom rađanju, bilo po poslanju.

3.3. Duhovnost za muškarce – buduće očeve

“Društvo bez očeva” nastalo je kao posljedica borbe protiv lika Boga Oca, no najveća žrtva te borbe sam je čovjek, kako muškarac tako i žena. Kad je riječ o muškarcu, on je u krizi kao muškarac, kao suprug i kao otac.²⁹ Ipak, čini se kako u suvremenom društvu postoje određeni mali pomaci koji ukazuju na otkrivanje i jačanje uloge oca u društvu. Tako, primjerice, određeni broj mladih očeva puno više nego prije sudjeluje u odgoju vlastite djece;³⁰ neki uzimaju i porodični dopust kako bi s vlastitom djecom mogli biti već od prvih dana njihova rođenja. U Italiji je za takve osobe skovan i novi pojam “ilmammo”. Europska je komisija, u kolovozu 2017., predložila prijedlog Direktive o porodičnom dopustu prema kojem bi svi očevi morali uzeti porodični dopust kako bi bili s vlastitom novorođenčadi.³¹

²⁸ Luigi Zoja primjećuje kako u post-patrijarhalnom društvu koje klizi u bezvlade, zadnju prepreku tom padu predstavljaju katolički svećenici koji u društvu vrše ulogu očeva. Usp. L. ZOJA, *Il gesto di Ettore*, str. 11–12.

²⁹ Usp. Špiro MARASOVIĆ, *Društvo i Bog. Izbor aktualnih tema socijalnog nauka Crkve*, CuS, Split, 2006., str. 255–286. Riječ je o članku *Emancipacija očinstva* koji je najprije bio objavljen u Zborniku *Na granicama Riječi*, u čast dr. Drage Šimundže, CuS, Split, 2005., str. 259–281.

³⁰ Usp. Ivona CVRTNJAK – Renata MILJEVIĆ-RIĐIČKI, *Očevi nekad i danas*, u: *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 61 (2015.), br. 1, str. 113–122.

³¹ Europska je komisija iznijela novi prijedlog Direktive o porodičnim dopustima kojim predlaže očinski dopust u trajanju od najmanje deset radnih dana nakon rođenja djeteta, koji će biti plaćen najmanje u visini iznosa naknade za bolovanje; uvođenje najmanje četiri mjeseca roditeljskog dopusta koji mora iskoristiti otac i ne može se prenijeti na majku; mogućnost korištenja roditeljskog dopusta u razdoblju do 12. godine djetetova života; uvođenje skrbničkog dopusta za radnike koji se brinu o teško bolesnom ili ovisnom rođaku u trajanju od najmanje pet dana godišnje; pravo na zahtjev za fleksibilnim oblicima rada za sve zaposlene roditelje djece do 12 godina. Usp. *Europska unija potiče natalitet: Očevi htjeli ili ne zbog prinove u kući ubuduće idu 4 mjeseca na porodični* (objavljeno 30. 8. 2017.), na: <https://www.brotnjo.info/2017/08/30/europska-unija-potice-nata->

Nažalost, čini se kao da Crkva zaostaje s vlastitim doprinosom u izgradnji lika muškarca, supruga i oca za suvremeno doba. Naravno da postoje zaručnički tečajevi na kojima se zaručnicima (muškarcima) ukazuje na njihovu ulogu u obiteljskom životu, u društvu i Crkvi, no to je redovito preopćenit govor koji nikoga ne osvaja niti motivira na angažiranost. Sve ostaje isto. U Crkvi, kako je zgodno primijetio Špiro Marasović, sva je vlast u rukama malog broja muškaraca (svećenika), ali ono što propovijedaju i navješćuju namijenjeno je uglavnom ženama, tako da je stvarna moć u ženskim rukama. Rezultat je takve duhovne ponude feminizirani muškarac.³² Jednostavno, u Crkvi se još nije iskristalizirala duhovnost za muškarce, tj. muška duhovnost. Ta bi duhovnost po svojoj naravi trebala biti aktivna i kontemplativna; s jedne strane, usidrena u Božjoj ljubavi, a s druge, traži uvijek nove putove i načine svoga ostvarenja. To je duhovnost koja poziva na rizik, jer si sin može dopustiti i da ne uspije, dok sluga ne smije.³³

U izradbi takve duhovnosti svakako nam može pomoći primjer Gospodina Isusa i njegova odgojnog postupka prema apostolima, koji su svi odreda bili odrasli muškarci. U svome odgojnom djelovanju Isus je osoban, izravan, strpljiv, nenametljiv, ali i oštar i zahtjevan. Odgaja učenike kako bi nadvladali urođeni egoizam, pogrešnu gorljivost, umišljenost, ujede častohleplja; odgaja ih za velikodušno praštanje prema sebi i drugima, za solidarnost i suživot; pomaže im shvatiti kako je puno važnije pobijediti sebe nego druge te kako sve to mogu postići pouzdanjem u Njega i Oca nebeskog; potiče učenike da “odrastu”, tj. da se znaju suočiti s onim negativnim i grješnim u sebi te se oporaviti poslije grješna pada; iskazuje povjerenje u njih te ih šalje u poslanje; uči ih kako i križeve integrirati u vlastiti život.³⁴ No i najbolji, upravo božanski

litet-ocevi-htjeli-ne-zbog-prinove-kuci-ubuduće-idu-4-mjeseca-porodiljni/ (10. 9. 2017.).

³² Usp. Š. MARASOVIĆ, *Društvo i Bog*, str. 276–277.

³³ O nekim vidovima tzv. muške duhovnosti vidi: Richard ROHR, *Der Wilde Mann. Geistiliche Redenzur Männer befreiung*, Claudius Verlag, München, 1986., str. 116, navedeno prema Š. MARASOVIĆ, *Društvo i Bog*, str. 276. Inače u Sjedinjenim Američkim Državama postoje ozbiljni pokušaji izradbe duhovnosti za muškarce. Vidi, primjerice, Richard ROHR – Joseph MARTOS, *From Wild to Wise Man: Reflection on Male Spirituality*, St. Anthony Messenger Press, Cincinnati, 2005.; Harold BURKE-SIVERS, *Behold the Man. A Catholic Vision of Male Spirituality*, Ignatius Press, San Francisco, 2015.

³⁴ O Isusu kao odgojitelju vidi: Carlo M. MARTINI, *Bog odgaja svoj narod*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb, 2001., str. 46–48.

Učitelj, doživio je odgojni neuspjeh ne samo u slučaju Jude, nego i drugih učenika. Trebat će čekati silazak Duha Svetoga kako bi Isusove odgojne upute, savjeti i napomene donijeli ploda.

Iz Isusova postupanja s učenicima, odraslim muškarcima, možemo još nešto naučiti. Isus ih poziva da budu dionici njegova života, njegova hoda u vršenju volje Očeve, a taj se hod, barem u prvo vrijeme, očitovao kroz razne aktivnosti (putovanja, uvođenje reda u uznemireno mnoštvo, dijeljenja hrane itd.). Tek poslije, promatrajući njegov primjer molitve i klanjanja Ocu nebeskom, u njima se rađa želja za molitvom (usp. Lk 11, 1–4). Brojni pastoralni djelatnici griješe kad svoje vjernike, posebno muškarce, odmah zaskoče pitanjem jesu li bili na svetoj Misi, koja je, naravno, izvor i vrhunac cjelokupnoga kršćanskog života (LG 11), no do vrhunca ima mnogo stuba koje valja prijeći.

ZAKLJUČAK

Suvremeno europsko društvo proživljava duboku društvenu krizu koja svoje korijene vuče u zadnja desetljeća 19. st. kad su se pojavila određena strujanja koja su utjecala na uklanjanje lika Boga Oca iz društvenog života, a što je prema brojnim misliocima jedan od glavnih uzroka spomenute krize. Psihoanaliza, marksizam i nihilizam, a potom i feminizam, smatrali su kako je uklanjanje Bog (Oca) s pozornice povijesti preduvjet da zapadni čovjek (i žena) konačno “odrase”. No izgubivši vlastito božansko sinovstvo, zapadni je čovjek otkrio kako je izgubio vlastiti identitet, kako je izgubio temelj na kojem je sve do najnovijih vremena počivala europska kultura i društvo u cjelini. Za prevladavanje trenutačnih kriza koje razdiru zapadno suvremeno društvo nužno je iznova navijestiti Boga koji nije suparnik čovjeku, nego njegov partner u izgradnji života pojedinog čovjeka i društva u cjelini. Ta bi objava trebala poći od biblijske objave Boga kao Oca Isusa Krista i Oca svih ljudi koji se raduje uspjesima i sreći svoje djece. Biblijska poruka o Bogu Ocu, stvoritelju svega, i danas može donijeti poruku oslobođenja suvremenog čovjeka od svih vrsta strahova koji ga razdiru, uključujući i strah od smrti. Pred Crkvom je ozbiljna zadaća da pokuša oblikovati duhovnost za odrasle muškarce kako bi im pomogla da iznova otkriju i prihvate poziva na očinstvo, odnosno da prihvate odgovornost da s Ocem nebeskim izgrađuju bolji svijet za sebe i svoju djecu.